دینا سەلیم
و
خەونی هاوبەشی کەسایەتییەکانی

سەباح ئیسماعیل

ئەمڕۆ سەرەڕای ئەو شەپۆلی وەرگێڕانەی کایەی ڕۆشنبیریمانی گرتۆتەوە، کەچی بێ بەرنامەییەکی بە ئاشکرا بەو بزاڤەوە بەرچاو دەکەوێت. ئەگینا نەدەبوو لە کاتێکدا ڕۆمانی (ئازادیی یا مەرگ)ی نیکۆس کازانتزاکی، یاخود ڕۆمانی (یادەوەری سۆزانییە غەمبارەکانم)ی مارکیز، یان (باغچەی ئاژەڵان)ی جۆرج ئۆرێڵ سێ جاران و (بەرزاییەکانی وێدەرینگ)ی ئەمیل برۆنتی دوو جاران بکرانایەتە کوردی، کەچی لە هەمان کاتدا زۆرێك لە شاکارە جیهانییەکانیش بە خوێنەری کورد نائاشنابن. دەکرا لە بری ئەو (11) وەرگێڕانە بۆ (4) ڕۆمان (11) شاکاری جیهانی بە ئێمە بناسرانایەن. ئەوەتا هەر بە تەنیشت خۆمانەوە ئەدەبی عەرەبی بە دەیان شاکاری مەزن و دانسقەی بەرهەم هێناوە، بێ ئەوەی وەرگێڕابنە سەر زمانی کوردی.

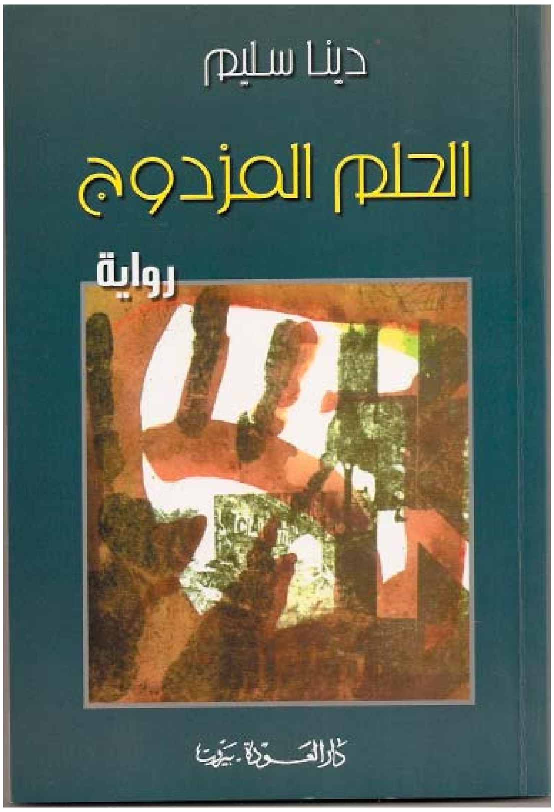

شاکارێکی گەورە و بە نرخی وەکو (هەزار و یەك شەو) بۆ زۆربەی زمانەکانی دنیا وەگێڕراوە، تەنیا کوردی نەبێت. ئەوە باسی نووسەرە ناودارە عەرەبە نوێخوازەکانی وەکو (نەجیب مەحفووز، عەبدولخالق ڕەکابی، حەننا مینە، ئیبراهیم کەونی، جەبرا ئیبراهیم جەبرا، ئەلتەییب ساڵح، حەیدەر حەیدەر، دینا سەلیم... هتد) هەرمەکە، کە تا ئێستا هیچ ڕۆمانێکیان بە کوردی نەکراون.

دینا سەلیمی ڕۆماننووس، ئافرەتێکی فەلەستینییە و ئێستا لە ئوسترالیا دەژێت. بە ڕاشکاوییەوە ڕایدەگەیەنێت ئەو لە دەستی دەوڵەتی جوولەکە هەڵنەهاتووە، بەڵکو بەهۆی دواکەوتوویی باری کۆمەڵایەتییەوە وڵاتەکەی جێهێشتووە، بە تایبەتیش مێردەکەی، کە ببووە دیکتاتۆرێك بەسەریەوە و تاکو ڕێگری لە نووسین و خوێندنەوەی بکات، خامەکەی دەشکاند و ڕووناکیی لێ دەکوژاندەوە و نەیدەهێشت هیچ شتێك بڵاوبکاتەوە. بەم شێوەیە توانیی بۆ ماوەیەکی زۆر بە زەبری لێدان و

تۆقاندن کانیاوی داهێنانی کوێر بکاتەوە و زمانی نووسینی قفڵ بدات و وەکو کۆیلەیەك لێی بروانێت. ئیدی وەکو خۆی دەڵێت: بۆ ماوەیەکی زۆر لەگەڵ خوێندنەوە و نووسیندا بە ڕۆژوو بووم. ئەم جوزێف کۆنراد ئاسا دەیزانی (بێدەنگی تاریکییەکە لە شەوی ئەنگوستەچاو تاریکترە). هەوڵی جیابوونەوەی دا، چونکە کرستیانە و کڵێسا ڕێگەی بە تەڵاقدانی نەدا، هیچ ڕێگەچارەیەکی بە دەستەوە نەما، دەبێت مێردەکەی جێبهێڵێت. ئیدی پشتی لە ماڵ و موڵکی زۆری مێردەکەی (کە بەسەدامی دیکتاتۆری دەچوواند) کرد و بەرەو ئوسترالیا هەڵات، تاکو لەوێ ئازادانە بە پێی یاسای ئەو وڵاتە بۆ یەکجاری خۆی لە مێردەکەی جیا کردەوە.

تا هەنووکە دوو ڕۆمانی بە چاپ گەیاندووە و سێیەمیش چاوەڕوانی چاپە و کار لە ڕۆمانی چوارەمین دەکات. ڕۆمانی (الحلم المزدوج- خەونی هاوبەش)ی باس لە ڕەوشی عێراق بەگشتی دەکات بە دەستی حوکمڕانیی حزبی بەعسەوە، کە چۆن ئێش و ئازاری خەڵکی دەدەن و لەخۆڕا جەنگی ماڵوێرانکەری عێراق- ئێران بەرپا دەکەن و چۆن ڕۆڵەکانی ئەم گەلە بەشمەینەتە بە هەموو نەتەوەکانییەوە بەرەو دۆزەخی جەنگ ڕادەماڵن.

کەسایەتیی سەرەکیی ڕۆمانەکە (صارم) بە زۆری زۆردارەکی بۆ جەنگی دەبەن و لە کاتێکدا دایکی لێیان دەپاڕێتەوە (تکاتان لێ دەکەم کورە تاقانەکەم مەبەن.. تەمەنی لە خوار دە ساڵەوەیە). بەڵام پاڕانەوە بە کوڵ و گەرمەکانی دایك دڵیرەق و سارد و سڕیی زۆرداران نەرم ناکاتەوە. ئیدی لە مەیدانەکانی جەنگێکی بێبەزەیی و برسیی ماڵوێرانکەردا دایدەنێن و کاری ژماردنی لاشە پارچە پارچەبووەکانی جەنگ دەبێت. بۆیە دوای ماوەیەك بە ناچاری ملی ڕێی هات و نەهاتی قاچاغ دەگرێتە بەر و ڕوو لە هەندەران دەکات، تا لە وڵاتی ئوسترالیا دەگیرسێتەوە. ئیدی لەوێ وەکو شاعیرێکی هۆشیار و هەست ناسك بە دەست ئازاری یادەوەرییە قورس و تاڵەکانییەوە دەتلێتەوە و هەمیشە لە خەمی کەسوکار و وڵاتەکەیدایە. لە چاوی پەنابەرانی تازە هاتووەوە هەواڵەکانی جەنگ و نیشتمان دەخوێنێتەوە. هەمیشە ئەو هەستەی هاوشانە، کە درەختێکی هەڵکێشراوە و لێرە شین نابێتەوە، تەنیا ئاو و هەوا و خاکی وڵاتەکەی خۆی پێ دەکەوێت. پاشان پرۆسەی ئازادیی عێراق دەستپێدەکات، وڵاتەکەی مووشەکباران دەکرێت و ڕژێمی بەعس سەرنخوون دەبێت. لەم ساتەوە حەزی گەڕانەوە بۆ وڵات ناخی دەخوا و خەریکە بێ ئومێدی دەست لە بیناقاقای گیر دەکات و دەیخواتەوە، ئیدی بەرگەی مانەوە

دینا سەلیم

ناگرێت، دەبێت خەونەکانی ببنە ڕاست و بگەڕێتەوە زێدی یادەوەرییەکانی.

هەر کە دەگەڕێتەوە شارەکەی خۆی (بەغدا)، گەڕەکەکەیان ناناسێتەوە. زۆربەی زۆری ئەوانەی گەڕاونەتەوە تووشی هەمان شۆك دەبنەوە، ئەو تەنیا کەس نییە تووشی ئەم نامۆییە لەگەڵ خودی خۆی و دەوروبەرەکەیدا هاتبێت، ئەوەتا یەکێکی دی دێتەوە ئاسەواری خێزانەکەی نەماوە، ئەوی تر منداڵەکانی نایناسنەوە و پێیان نامۆیە. ئینجا ئەمان بە خۆیان دەزانن گەڕاونەتەوە سەر کەلاوەی وڵاتێك، کە لە گیانەڵادایە. لە شوێنێکدا نووسەر بێ ئەوەی ناوی هەڵەبجە ببات، باس لەو ڕووداوە سامناك و دڵتەزێنە دژی ئینسانییە دەکات و لە شێوازی باسکردنیدا هەستمان بەرامبەر بەو تراژیدیایە قووڵتر دەکاتەوە و ئەو ڕووداوە دڕندانەیە ئیدانە دەکات.

دینا سەلیم ساڵی 1957 لە ئەللەد لەدایکبووە. ماوەیەك لە گوندی جەلیلیە سەرپەرشتیاری پەروەردەیی بووە. بڕوانامەی ماستەری لە دەروونزانی، پەروەردەییدا بەدەستهێناوە. جگە لە زمانی عەرەبی و ئینگلیزی چەندین زمانی ئارامی دەزانێت.

هەروەها تایبەتمەندە لە بواری میتۆلۆژیای میللەتان و زۆریی کاتی خۆی بۆ خوێندنەوە و لێکۆڵینەوە لەو بوارەدا تەرخان کردووە. جگە لە ڕۆمان، کورتە چیرۆك

و شانۆنامەی منداڵان و شیعریش دەنووسێت. زۆر حەز دەکات فێری زمانی کوردیش بێت، تاکو لە ئەدەبی کوردی بگات. ئێستا ئەندامی کۆمەڵەیەکی ڕۆشنبیرییە لە ئوسترالیا بەنێوی (کلمە من بعید وکلمە من قریب- پەیڤێك لە دوور و پەیڤێك لە نزیکەوە)یە، کە قەڵەمە ئوسترالییەکان بەڕێوەی دەبەن.

ساڵی 2007 خەڵاتی ئەدەبیی دەزگای ڕۆشنبیریی (ناجی نەعمان)ی لەسەر کۆمەڵە چیرۆکی (الحاسە السابعە- هەستی حەوتەم) بەدەستهێنا، کە لە (41) وڵاتەوە بە (12) زمان (612) کەس هەر لە سنیگاڵەوە تاکو ئەرجەنتین بەشدارییان تێدا کردبوو. لە ڕۆمانەکانیدا زمانێکی شیعری و کەشوهەوای شیعر بە درێژایی ڕۆمانەکە لەگەڵ خوێنەردایە. بۆیە کە دەست بە خوێندنەوەی ڕۆمانەکە دەکەیت، قەستی ئەوەتە لە خوێندنەوەی بەردەوام بیت. ئەگەرچی ڕۆمانەکە بە یەکجار خۆی بە دەستەوە نادا و دەخوازێت جارێکی دی بگەڕێیتەوە سەری.

ئەتمۆسفیری ڕۆمانەکە هەر لە دەستپێکەوە تا کۆتایی دڵەڕاوکە و ترس و نیگەرانی بەسەریدا زاڵە و لەو خولگەیەدا دەسووڕێتەوە. کەسایەتییەکان ئەگەرچی دنیایەك ئومێد و ئارەزوو لە ناخیاندا چەکەرەیان کردووە، وەلێ هیچیان بە ئاواتە دوورەدەستەکانیان ناگەن، ئەمەش شتێکی سروشتییە، هیچ کات مرۆڤەکان لە سایەی ڕژێمە تۆتالیتارییەکاندا بە ئاواتەکانیان ناگەن و هەمیشە لە دۆخی دڵەڕاوکێ و نائارامیدا دەژین و وا هەستدەکەن لە هەموو لاوە چاوەکانی ڕژێم بەسەریانەوەن. هەروەك چۆن ئەم دۆخە لە ڕۆمانەکانی (کافکا) و (ئەریك ماریا ڕیماك) و (جۆرج ئۆروێل)دا بەردەوامیی هەیە.

ئابلووقەیەکی دەروونی بە دەوری کەسایەتییەکاندا کێشراوە و دەرچوون لەو بازنەیە باجی گەورەی پێ دەوێت. بۆیە یەکێك لەو شێوازانەی (تاکو هەرەس نەهێنن) پەنای بۆ دەبەن خەون بینینە. مرۆڤەکان تا خەون ببینن هەلی ژیانیان زیاتر دەبێت، هەر کاتێکیش لە خەون بینین وەستان، ئەوا ژیانیش قەتیس دەمێنێت و دەمەیێت.

ئەو خەون بینینە وایان لێ دەکات لە چاوەڕوانی گۆدۆیەکدا نەبن، کە هەرگیز نایەت. لە ڕۆمانی (خەونی هاوبەش)دا کەسەکان وەکو داشی دامە دەجووڵێن و هەر دەڵێی قورمیشکراون، ئاسنە مرۆیەکن (انسان الي) و هیچ دەسەڵاتێکیان نییە و بەرابەر بە ڕووداوەکان دەستەوستانن. (صارم) بە زۆر بۆ مەیدانەکانی جەنگی دەبەن، تا لاشەکان بژمێرێت، خوشکەکەی بە دەستی مێردەکەی دەکوژرێت و دوو منداڵی لە پاش بەجێدەمێنێت، خوشکەکەی تری بە دیاریانەوە دادەنیشێ و شوو ناکات، هەر ئەو خوشکەی چەندین ساڵ بە دەستی نەخۆشییەکی کوشندەوە دەتلێتەوە، تا گیان لەدەستدەدات، دایکیشی تاکو دەمرێت بە خەفەتی کوڕە تاقانەکەی و کچەکانییەوە ناڵەیەتی.

زۆرێك لە ماڵەکان ڕۆڵەکانیان بە جەستەی شێواو و نیوە ناتەواوە دەگەڕێنەوە، یاخود لاشەیەکی شێواویان لە تابووتێکدا بۆ دێتەوە، نایناسنەوە.

سەرەنجام نووسەر وەك کەسێکی خاوەن هەڵوێست و ئازادیخواز، لە ڕۆمانەکەیدا دەیەوێت لەوەمان بگەیەنێت، کە کێشەی هەموو وڵاتە عەرەبییەکان چوون یەکن و خەڵکەکەی بە دەست ڕژێمەکانەوە دەناڵێنن و ئەستەمە ژیان لە سایەی ئەم ڕژێمە سەرکوتکەرانەدا ببرێتە سەر.

سەرچاوەکان:

1. دینا سلیم، الحلم المزدوج (روایة) الطبعة الثانیة– دار العودة– بیروت، 2004.
2. نامەکانی دینا سەلیم بۆ نووسەر.